

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.08.2009, sp. zn. 31 Cdo 3489/2007, ECLI:CZ:NS:2009:31.CDO.3489.2007.1

Číslo: 31/2010

Právní věta: Nejde-li o případ zvláštního zřetele hodný, soud přizná obviněnému, který byl v trestním řízení zproštěn obžaloby nebo proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno, náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím podle zákona č. 82/1998 Sb. jen tehdy, podal-li proti usnesení o zahájení trestního stíhání stížnost.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.08.2009

Spisová značka: 31 Cdo 3489/2007

Číslo rozhodnutí: 31

Číslo sešitu: 3-4

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla:

Předpisy:

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobkyně se domáhala zaplacení částky 22 246,45 Kč jako náhrady škody (sestavující z nákladů obhajoby), která jí měla vzniknout v důsledku trestního stíhání pro trestný čin pojistného podvodu podle § 250a odst. 1, 3 trestního zákona.

O k r e s n í s o u d v Tachově rozsudkem ze dne 11. 10. 2006 uložil žalované povinnost zaplatit žalobkyni 22 246,45 Kč s příslušenstvím a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Vyšel ze zjištění, že na základě usnesení Policie ČR, Okresního ředitelství, služby kriminální policie a vyšetřování v T., ze dne 7. 3. 2003, bylo proti žalobkyni zahájeno trestní stíhání pro podezření ze spáchání trestného činu pojistného podvodu podle § 250a odst. 1, 3 tr. zák.; opravný prostředek (stížnost) proti usnesení o zahájení trestního stíhání žalobkyně nepodala. Krajský soud v Plzni rozsudkem ze dne 6. 6. 2005 ji obžaloby zprostil s odůvodněním, že spáchaný skutek není trestný čin. V průběhu trestního řízení si žalobkyně zvolila obhájce, s nímž se dohodla na smluvní odměně a jemuž ji také uhradila; v tomto řízení požaduje náhradu nákladů obhajoby ve výši mimosmluvní odměny. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že předpoklady odpovědnosti státu za škodu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) (dále též jen „zákon“), jsou naplněny. V příčinné souvislosti s nezákonným rozhodnutím (usnesením o zahájení trestního stíhání) vznikla žalobkyni škoda spočívající v nákladech vynaložených na obhajobu, přičemž v daném případě není podstatné, že proti usnesení o zahájení trestního stíhání

nepodala stížnost (podat opravný prostředek je právem, nikoliv povinností obviněného), když posléze se proti trestnímu příkazu i odsuzujícímu rozsudku soudu prvního stupně cestou opravných prostředků bránila a v důsledku těchto úkonů pak byla obžaloby zproštěna.

K odvolání žalované K r a j s k ý s o u d v Plzni rozsudkem ze dne 13. 3. 2007 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobu zamítl, a rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů. Odvolací soud převzal skutková zjištění soudu prvního stupně, na rozdíl od něj však dospěl k závěru, že podmínky pro vznik odpovědnosti žalované za škodu nebyly splněny, jestliže žalobkyně, ačkoliv byla řádně poučena, proti usnesení o zahájení trestního stíhání se nebránila podáním stížnosti; podání tohoto opravného prostředku by představovalo naplnění zákonem předpokládané procesní obrany ve smyslu § 8 odst. 3 zákona jako podmínky pro přiznání náhrady škody (za splnění uvedené podmínky nelze považovat podání opravných prostředků proti následným rozhodnutím orgánů činných v trestním řízení - odporu proti trestnímu příkazu, odvolání proti prvoinstančnímu odsuzujícímu rozsudku). Podle odvolacího soudu pak důvodem zvláštního zřetele hodným není žalobkyní namítaná neznalost zákona ani okolnost, že ji státní zástupce přesto obžaloval (z čehož dovozuje, že případná stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání by byla stejně zamítnuta jako nedůvodná); soudní praxe totiž dovodila, že důvody zvláštního zřetele hodnými mohou být např. nepříznivý zdravotní stav, psychické rozpoložení obviněného apod.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání, jehož přípustnost dovozuje z ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. a které odůvodňuje podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. Namítá, že odvolací soud v napadeném rozsudku opomíjí princip objektivní odpovědnosti státu, který vyplývá ze zákona č. 82/1998 Sb. a který je dovozován také konstantní judikaturou (subjekt, proti němuž bylo trestní řízení zastaveno nebo jenž byl zproštěn obžaloby, má ve smyslu principu objektivní odpovědnosti zásadně právo na náhradu škody, způsobené sdělením obvinění, respektive současně usnesením o zahájení trestního stíhání). Ustanovení § 8 odst. 3 zákona nelze vykládat formalisticky tak, že vymezuje podmínku „vyčerpání řádných opravných prostředků“ kogentně; v případech zvláštního zřetele hodných je možné k nesplnění dané podmínky nepřihlížet. V této souvislosti žalobkyně zdůrazňuje, že stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání nepodala z neznalosti, že však i kdyby tak učinila, byla by stížnost zamítnuta jako bezpředmětná, jestliže trestní řízení stejně pokračovalo podáním obžaloby. Toliko z důvodu, že žalobkyně nevyužila svého práva a nepodala stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání, nelze striktně vyvozovat závěr, že do budoucna ztrácí nárok na náhradu škody (tento nepřiměřeně tvrdý výklad by odporoval účelu zákona č. 82/1998 Sb.). Protože ji odvolací soud nakonec obžaloby zprostil, nemělo být podle žalobkyně trestní stíhání vůbec zahájeno, neměla být podána obžaloba ani vydán trestní příkaz a odsuzující rozsudek.

Navrhuje proto, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Tříčlenný senát Nejvyššího soudu č. 25, který měl podle rozvrhu práce dovolání projednat a rozhodnout o něm, se hodlá odchýlit od právního názoru, vysloveného v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2008, sp. zn. [28 Cdo 1548/2006](#), že obviněnému, který byl v trestní věci zproštěn obžaloby nebo proti němuž bylo řízení zastaveno, nelze nepřiznat náhradu škody jenom proto, že proti usnesení o zahájení trestního stíhání nepodal stížnost. Proto postoupil věc podle § 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, velkému senátu občanskoprávního kolegia.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v

ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., a po přezkoumání věci podle § 243a odst. 1, věty první, o. s. ř. dospěl k závěru, že dovolání, které je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., není důvodné.

Podle § 8 odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění účinném před novelou č. 160/2006 Sb., tj. v době trestního stíhání žalobkyně, nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím lze přiznat pouze tehdy, pokud poškozený využil možnosti podat proti nezákonnému rozhodnutí odvolání, rozklad, námitky, odpor, stížnost nebo opravný prostředek podle zvláštního předpisu, nejde-li o případy zvláštního zřetele hodné.

Je ustálenou soudní praxí, že podle zákona č. 82/1998 Sb. odpovídá stát i za škodu způsobenou zahájením (vedením) trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozhodnutím trestního soudu; protože zákon tento nárok výslovně neupravuje, vychází se z analogického výkladu úpravy nejbližší, a to z úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím, za něž je považováno rozhodnutí, jímž se trestní stíhání zahajuje; neposuzuje se tedy správnost postupu orgánů činných v trestním řízení při zahájení trestního stíhání (nejde o nesprávný úřední postup), rozhodující je výsledek trestního stíhání. Lze přisvědčit dovolatelce, že jde o odpovědnost objektivní, tj. bez ohledu na zavinění, to však neznamená, že by nemusely být splněny všechny zákonem požadované podmínky vzniku odpovědnosti.

Již za účinnosti zákona č. 58/1969 Sb. soudy dovodily, že právo na náhradu škody způsobené usnesením o vznesení obvinění lze uplatnit zpravidla v případech, kdy toto rozhodnutí nebylo zrušeno, ale trestní stíhání příslušné osoby bylo zastaveno nebo tato osoba byla zproštěna obžaloby; smyslu právní úpravy odpovědnosti státu za škodu totiž odpovídá, aby každá majetková újma, způsobená nesprávným či nezákonným zásahem státu proti občanovi (fyzické osobě), byla odčiněna. Systematickým a logickým (extenzívním) výkladem byl proto učiněn závěr, že stejný význam (důsledky) jako zrušení pravomocného usnesení o vznesení obvinění pro nezákonnost má zastavení trestního stíhání a zproštění obžaloby, alespoň došlo-li k němu z určitých důvodů. Při takovém výsledku trestního stíhání je totiž třeba vycházet z toho, že obviněná osoba čin nespáchala, a že tedy nemělo být proti ní vzneseno obvinění (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 2. 1990, sp. zn. [1 Cz 6/90](#), publikovaný pod č. 35 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1991).

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 292/1993 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1994, přinesla změnu v tom, že trestní stíhání se zahajovalo zásadně sdělením obvinění (§ 160 odst. 1 trestního řádu), které nemá formu rozhodnutí, nýbrž opatření, proti němuž nebyl opravný prostředek. Na přístupu k odpovědnosti státu to však nic nezměnilo a i nadále soudní judikatura dovozovala, že jde o odpovědnost státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím, nikoliv nesprávným úředním postupem. Ten, kdo byl zproštěn obžaloby z důvodu, že skutek, pro který mu bylo po 1. 1. 1994 sděleno obvinění, není trestným činem, nebyl tedy vyloučen z uplatňování nároku na náhradu škody jen proto, že v důsledku změny trestních procesních předpisů mu bylo obvinění sděleno formou opatření a nikoliv rozhodnutím (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 1999, sp. zn. 25 Cdo 1800/98, publikovaný v časopisu Soudní judikatura pod č. 29/2000, či nález Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2001, sp. zn. [I. ÚS 367/99](#), uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 23, ročník 2001, pod č. 23). I za účinnosti zákona č. 82/1998 Sb. se nárok na náhradu škody způsobené sdělením obvinění posuzuje podle § 5 písm. a), § 7 a § 8 tohoto zákona, přičemž z hlediska splnění podmínky zrušení rozhodnutí pro nezákonnost v případě zastavení trestního stíhání se i tehdy vycházelo ze závěru, že zastavení trestního stíhání má v takovém případě stejné důsledky jako zrušení nezákonného rozhodnutí podle ustanovení § 8 odst. 1 uvedeného zákona. Podmínka vyčerpání opravných prostředků poškozeným (§ 8 odst. 3) pak nebyla vyžadována z jednoduchého důvodu – proti sdělení obvinění nebyl opravný prostředek, který by bylo možno

využít (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. [25 Cdo 1487/2001](#), publikovaný v Souboru civilních rozhodnutí NS pod C 1813). S účinností od 1. 1. 2002 (novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb.) je nicméně trestní stíhání opět zahajováno usnesením, proti kterému může obviněný podat stížnost.

Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 7. 10. 2008, sp. zn. [28 Cdo 1548/2006](#), za tohoto procesního stavu analogickou aplikací § 7 odst. 1 a § 8 odst. 1 zákona dospěl k závěru, že obviněnému, který byl v trestní věci zproštěn obžaloby nebo proti němuž bylo řízení zastaveno, nelze nepřiznat náhradu škody způsobené mu trestním stíháním jenom proto, že proti usnesení o zahájení trestního stíhání nepodal stížnost. Argumentoval přitom zejména tím, že „nestanoví-li trestní řád ani nepředepisuje pravidla obrany, potom nevyužití dílčího oprávnění může být i důsledkem zvolené procesní taktiky obviněného, resp. jeho obhájce, a tím i výkonem ústavně chráněného práva na obhajobu podle č. 40 odst. 2, 3 Listiny základních práv a svobod. Navíc podle trestního řádu je podání stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání právem (a nikoliv povinností) obviněného, s jehož nevyužitím trestní řád nespojuje žádné pro obviněného negativní důsledky. Proto se také nemůže stát (orgány činné v trestním řízení), který se svým sporem neuspěl, zbavit odpovědnosti za škodu představovanou náklady na obranu sloužící k efektivní ochraně práv a sestávající z celé řady úkonů advokáta. Obviněného tak nelze nutit, aby podával proti usnesení o zahájení trestního stíhání mechanicky v každé procesní situaci zjevně neúspěšnou stížnost jenom proto, aby měl zajištěn nárok na náhradu škody (resp. nákladů na obhajobu) v případě, že bude obvinění zproštěn. Konečně pro závěr o právu na náhradu škody, aniž by byla podána stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání, svědčí i zákonná povinnost státního zástupce kontrolovat zákonnost uvedených usnesení z úřední povinnosti [srov. § 174 odst. 2 písm. e) tr. ř.]“.

Podle senátu 28 Cdo výklad o „neaplikovatelnosti podmínky upravené v § 8 odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb. podporuje rovněž skutečnost, že zákon č. 82/1998 Sb. byl vydán v době, kdy se trestní stíhání zahajovalo sdělením obvinění, proti němuž nebyla přípustná stížnost, a proto zákonodárce nemohl při formulaci ustanovení § 8 odst. 2 citovaného zákona pamatovat na teprve pozdější právní úpravu počítající se zahájením trestního stíhání usnesením. O tom, že zákonodárce neměl v úmyslu učinit podání řádného opravného prostředku podmínkou přiznání nároku na náhradu škody za všech okolností, svědčí i dikce citovaného ustanovení, která umožňuje od této podmínky odhlédnout v případech zvláštního zřetele hodných.“ Pro úplnost senát 28 Cdo uvádí, že „formalistická aplikace dotčeného ustanovení § 8 odst. 2 citovaného zákona by ve skutečnosti vedla ke zvýšení nákladů trestního řízení a tím i výše škody hrazené státem, nehledě na prodloužení délky řízení, zakládající rozpor se zásadou rychlosti trestního řízení při šetření ústavou zaručených práv a svobod účastníků (srov. § 2 odst. 4, druhá věta, tr. ř.)“.

Konečně je v rozhodnutí poukazováno na rozpor s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva při rozhodování o přípustnosti stížností. S odkazem na rozsudek ze dne 18. 6. 1971 ve věci sp. zn. 2832/66, 2835/66, 2899/66 de Wilde, Ooms a Versyp proti Belgii a rozsudek ze dne 26. 5. 1994 ve věci sp. zn. 16969/90 Keegan proti Irsku, senát 28 Cdo dovozuje, že ustanovení čl. 35 (dříve čl. 26) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, podle něhož soud smí posuzovat věc až po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků podle všeobecně uznávaných pravidel mezinárodního práva, je třeba vykládat tak, že vyčerpány musí být jen ty prostředky, které jsou efektivní a dostatečné pro zajištění ochrany práv stěžovatele, přičemž nemusí být vyčerpány opravné prostředky, které stěžovateli neskýtají žádné vyhlídky na úspěch.

Podle § 160 odst. 1 tr. ř., ve znění účinném v době trestního stíhání žalobkyně, se trestní stíhání zahajovalo usnesením, tedy stejnou formou rozhodnutí jako před 1. 1. 1994. Podle uvedeného ustanovení, nasvědčují-li prověřováním podle § 158 tr. ř. zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného. Podle § 160 odst.

7 tr. ř. je proti usnesení o zahájení trestního stíhání přípustná stížnost, o které rozhoduje dozorcující státní zástupce.

Z ustanovení § 160 odst. 1 tr. ř. plyne, že k závěru o spáchání trestného činu určitou osobou postačí vyšší stupeň pravděpodobnosti, který musí být konkrétními zjištěnými skutečnostmi dostatečně odůvodněn, není však nutné, aby trestná činnost byla spolehlivě prokázána v míře, jako je tomu u obžaloby. Přitom však závěr, že byl tento skutek spáchán obviněným, není konečný a nemusí být ani hodnověrný (srov. Šámal, P., Trestní řád. Komentář. Díl I. 5. vyd., Praha, C. H. Beck 2005, str. 1214). Usnesením o zahájení trestního stíhání se totiž rozhoduje pouze o tom, zda jsou dány podmínky pro postup do další fáze přípravného řízení, v němž bude výše uvedený závěr podrobně prověřen, a to za možné aktivní účasti obviněného, kterému právě doručením uvedeného usnesení vzniká právo účinně se hájit.

Právo na obhajobu je ústavně garantovaným právem, které je v trestním procesu realizováno celým souborem institutů trestního práva (např. právo zvolit si obhájce, právo nevypovídat, apod.) a má dopad právě do poměrů trestního řízení. Jeho využití slouží k vyrovnání postavení obviněného proti profesionálně působícím a vybaveným orgánům činným v trestním řízení a nesmí mu přinést újmu právě v řízení trestním. Využití tohoto procesního práva však za určitých okolností může vést k důsledkům v hmotněprávní rovině, tedy například právě v oblasti nároků na náhradu škody proti státu. I když tedy podání stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání je právem (a nikoliv povinností) obviněného, s jehož nevyužitím trestní řád nespojuje žádné pro obviněného negativní důsledky, zákon č. 82/1998 Sb. na rozdíl od toho v ustanovení § 8 odst. 2 právní důsledky výslovně formuluje. Není přitom v rozporu s právním řádem demokratické společnosti, aby se z téhož jednání odvíjely rozdílné právní důsledky, resp. aby různé předpisy stanovily odlišné podmínky pro samostatné nároky z toho plynoucí. Takovýto výklad tedy nemůže být v rozporu s ustanovením čl. 40 odst. 2, 3 Listiny, neboť neomezuje právo na obhajobu z hlediska průběhu a výsledku trestního řízení; týká se totiž samostatného občanskoprávního nároku na náhradu škody.

Závěr vyslovený v rozsudku senátu 28 Cdo neodpovídá dikci ustanovení § 8 odst. 2 zákona, který nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím výslovně podmiňuje využitím řádného opravného prostředku. Odkaz citovaného rozhodnutí na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva není zcela přiléhavý, neboť řeší podmínku vyčerpání opravných prostředků pro uplatnění stížnosti u ESLP, nikoliv podmínku vyčerpání opravného prostředku podmiňující přiznání náhrady škody z nezákonného rozhodnutí.

Ostatně není důvodu zákonnou podmínku procesní obrany v takovémto jednotlivém případě omezovat oproti ostatním případům odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím. Dokonce i zákon č. 160/2006 Sb., jímž byl zákon č. 82/1998 Sb. novelizován, jde opačným směrem, neboť v nově formulovaném ustanovení § 8 odst. 3 odpovědnost poškozeného za uplatnitelnost nároku zvyšuje tím, že obecně mu vedle povinnosti podat řádné opravné prostředky ukládá i povinnost k obraně procesními prostředky mimořádnými. Není tedy správný závěr, že zákonodárce neměl v úmyslu učinit podání řádného opravného prostředku podmínkou přiznání nároku na náhradu škody za všech okolností, dovozovaný z toho, že od této podmínky lze odhlédnout v případech zvláštního zřetele hodných. Ani úprava obsažená v větě § 8 odst. 2 (nejde-li o případy zvláštního zřetele hodné) o žádném takovém úmyslu nesvědčí, neboť je tzv. tvrdostní klauzulí použitelnou pro kterýkoliv nárok. Jde o normu s tzv. relativně neurčitou hypotézou, která ponechává na úvaze soudu, aby v každém konkrétním případě dovedl a zdůvodnil, zda existovaly takové okolnosti (ať přímo na straně účastníka či byly dány objektivně), pro které se pro účely odpovědnosti státu za škodu podání opravného prostředku nevyžaduje. Žádné takové okolnosti však žalobkyně netvrdí ani neprokazuje. Její přesvědčení, dojem či obava, že by podání opravného prostředku bylo bezvýsledné, nečiní její případ zvláštního zřetele hodným ve smyslu § 8 odst. 2 zákona. Přiznání náhrady škody není podmíněno úspěšností podaného opravného prostředku proti rozhodnutí, jež se posléze stalo

nezákonným. Při splnění ostatních zákonných předpokladů zákon podmiňuje nárok poškozeného na náhradu škody využitím opravného prostředku bez ohledu na to, jak o něm bylo rozhodnuto. Ostatně pokud by stížnost žalobkyně proti usnesení o vznesení obvinění byla úspěšná, náklady obhajoby, jejichž náhrady se domáhá, by jí ani nevznikly, popř. by nevznikly v takové výši, jak se stalo.

V neposlední řadě pak lze poukázat na to, že použijí-li se podmínky § 8 odst. 2 uvedeného zákona u nároků na náhradu škody způsobené jakýmkoliv nezákonným rozhodnutím, musí být aplikovány i u nároků dovozovaných analogickým výkladem; v opačném případě by totiž postavení poškozeného s nárokem dovozovaným z analogického výkladu bylo významně výhodnější než postavení osoby s nárokem plynoucím přímo ze zákona.

Konečně argumentace zvýšením nákladů trestního řízení (a tím i výše škody hrazené státem) a prodloužením délky řízení při tzv. formalistické aplikaci § 8 odst. 2 zákona není argumentací právní, nýbrž pouhým poukazem na důsledky právního výkladu, opřené pouze o spekulativní představu průběhu trestního řízení. Opačně by totiž bylo možno dovozovat, že v řadě případů by mohlo být trestní stíhání zastaveno právě ke stížnosti obviněného již v samotném počátku.

Zbývá dodat, že ani Ústavní soud neshledává podmínku podání stížnosti podle § 8 odst. 2 zákona protiústavní (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 11. 2008, sp. zn. [I. ÚS 2564/08](#)). Na tom nic nemění ani dvě rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2009, sp. zn. [IV. ÚS 618/08](#), a ze dne 3. 3. 2009, sp. zn. [I. ÚS 3026/07](#), která nevyžadují splnění uvedené podmínky tam, kde nebylo vyhověno stížnostem spoluobviněných proti usnesení o zahájení trestního stíhání. O takový případ zde však nejde.

Ze všech těchto důvodů Nejvyšší soud dospěl k závěru, že nejsou-li dány důvody zvláštního zřetele hodné, obviněnému, který byl v trestní věci zproštěn obžaloby nebo proti němuž bylo řízení zastaveno, náleží nárok na náhradu škody jen tehdy, podal-li proti usnesení o zahájení trestního stíhání stížnost. Odtud je zřejmé, že na stejném závěru stojící rozhodnutí odvolacího soudu je věcně správné a že dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. není naplněn; Nejvyšší soud tudíž dovolání žalobkyně podle § 243b odst. 2 o. s. ř. zamítl.

Odlišné stanovisko JUDr. Ivy Brožové:

V projednávané věci setrvávám na právním názoru projeveném v rozsudku sp. zn. [28 Cdo 1548/2008](#), na který v podrobnostech odkazuji.

Při řešení otázky: - zda v souvislosti s rozhodováním nároku na náhradu nákladů právního zastoupení úspěšnému obviněnému podle zákona č. 82/1998 Sb. o náhradě škody způsobené nezákonným rozhodnutím musí být splněna podmínka vyčerpání opravného prostředku - stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání - je třeba vycházet z toho, že na náhradu škody vzniklé obviněnému v trestním řízení, které pravomocně skončilo zastavením trestního stíhání nebo zproštěním obvinění, se právní úprava náhrady škody způsobené nezákonným rozhodnutím použije a n a l o g i c y. Uvedená analogie je již standardní soudní praxí, odvíjející se od (v obou konfliktních rozhodnutích citovaného) rozsudku Nejvyššího soudu ČSR z 23.2.1990, sp. zn. [1 Cz 6/90](#), R 35/1991, podle něhož se nezákonnost usnesení o zahájení trestního stíhání (podle tehdy platné úpravy mělo zahájení trestního stíhání stejnou právní formu, jakou má dnes) odvozuje od skutečnosti, že trestní stíhání bylo později zastaveno nebo že byl obviněný zproštěn. Jestliže byl totiž obviněný zproštěn nebo bylo trestní stíhání proti němu zastaveno (např. z důvodu, že skutek se nestal, nebo že jej nespáchal obviněný), je nutno s ohledem na zásadu presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny) vycházet z toho, že trestní stíhání nemělo být vůbec zahájeno. Podle uvedené argumentace je pro přiznání nároku na náhradu škody v těchto případech zcela nerozhodné, zda samotné usnesení o zahájení trestního stíhání bylo (z trestně procesního hlediska a za důkazní situace v době, kdy bylo

vydáváno) zákonným či nikoli.

Uvedený výklad umožňuje nahradit v trestním řízení úspěšnému obviněnému náklady jeho právního zastoupení, které trestní řád u zvoleného obhájce nahradit neumožňuje a které by tedy jinak šly k tíži obviněného. Poměrně složitě se tak nahrazuje evidentní nerovnost účastníků trestního řízení, neboť „neúspěšný“ odsouzený v trestním řízení je povinen nahradit náklady řízení (určené paušální částkou) státu, zatímco „úspěšný“ obviněný, protože trestní stíhání bylo proti němu zastaveno nebo došlo ke zproštění obvinění, právo na náhradu nákladů trestního řízení proti státu nemá. Ústavně konformní je proto takový výklad, který v co nejvyšší míře umožní (cestou občanskoprávní odpovědnosti státu) náhradu nákladů, které v trestním řízení vznikly procesně úspěšnému obviněnému.

Aplikuje-li se na případy náhrady nákladů řízení procesně úspěšného obviněného analogicky úprava náhrady škody způsobené nezákonným rozhodnutím, jako úprava obsahem i účelem nejbližší, je zřejmě nutné vážít, zda lze na tyto případy aplikovat všechny podmínky, zákonodárcem původně stanovené pro případy typově poněkud odlišné - zde ostatně odpadá (jak výše vysvětleno) již sama jinak pro vznik odpovědnosti státu zcela zásadní podmínka, podle níž musí být pravomocné rozhodnutí pro nezákonnost zrušeno příslušným orgánem (§ 8 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb.). Je-li otázka samotné zákonnosti usnesení o zahájení trestního stíhání (v trestně procesním smyslu) pro vznik nároku obviněného nerozhodná, pak je požadavek podání stížnosti jako opravného prostředku, jehož účelem je právě přezkoumání uvedené zákonnosti, pustým formalismem. I komentovaný koncept rozhodnutí velkého senátu (str. 6 dole) totiž připouští, že nárok obviněného na náhradu škody vznikne i tehdy, bude-li podaná stížnost (třeba i pro zjevnou neopodstatněnost) zamítnuta. K čemu pak taková stížnost slouží, s výjimkou protahování trestního řízení a přetěžování aparátu státních zástupců řešením stížností podávaných jen proto, aby obviněný případně neztratil nárok na náhradu škody, resp. nákladů zastoupení zůstává otázkou.

Navíc při řešení uvedeného problému je třeba přihlédnout ke skutečnosti, že usnesení o zahájení trestního stíhání je z trestně procesního hlediska procesním úkonem předběžné povahy, jehož účelem je v podstatě vymezit, proti komu a pro jaký skutek se řízení vede, přičemž teprve zahájením trestního stíhání vzniká obviněnému možnost účinně se hájit (účast u vyšetřovacích úkonů, nahlížení do spisu apod.). Trestně procesním účelem stížnosti může být proto pouze odstranění zjevných nezákonností, které však nejsou pravidlem. Z nepodání stížnosti tak nelze bez dalšího dovozovat rezignaci obviněného na účinně vedenou obhajobu a tím zmírnění vzniklé škody (což je právě účelem podmínky vyčerpání opravných prostředků - srov. v komentovaném návrhu citovaný nálezn sp. zn. I. ÚS 618/08, bod 12). Na zákonnost přípravného řízení navíc dohlíží státní zástupce z úřední povinnosti (§ 174 odst. 2 písm. e) tr. ř.). Ve věci [28 Cdo 1548/2006](#) ostatně státní zástupce první usnesení o zahájení trestního stíhání zrušil pro procesní vady. Poté, co byly procesní vady policejním orgánem „na druhý pokus“ napraveny by tedy bylo podání (další) stížnosti v souzené věci možno oprávněně považovat ze zjevně neopodstatněné a bezdůvodně prodlužující trestní řízení. Pro úplnost uvádím, že trestní řád stanoví pro podání stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání pouze třídenní lhůtu a že poučení v usnesení o zahájení trestního stíhání se o ztrátě nároku na náhradu škody v případě nepodání stížnosti nezmiňuje.

K shora uvedené argumentaci je nutno doplnit, že se nijak nesnaží vyloučit aplikaci podmínky vyčerpání opravných prostředků podle § 8 odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb. v jiných případech, než je otázka nároku procesně úspěšného obviněného na náhradu nákladů obhajoby. Právě v takto posledně vymezených případech je však podmínka podání stížnosti v rozporu s účelem nároku na náhradu škody dle zákona č. 82/1998 Sb., kterým je náhrada nákladů obhajoby procesně úspěšného obviněného za situace, kdy se takové náhrady nemůže domoci přímo v trestním řízení. V rozhodnutí sp. zn. [28 Cdo 1548/2006](#) byl z toho důvodu použit výklad tzv. teleologickou redukcí (tj. omezením věcného rozsahu právní normy jejím účelem), který pro řešení podobných situací používá mj. i ESLP

(jeho judikatura byla v uvedeném rozhodnutí citována pro osvětlení uvedeného postupu včetně závěru, že v případě podmínky vyčerpání všech (vnitrostátních) opravných prostředků musí být vyčerpány jen ty opravné prostředky, které jsou efektivní).

Konečně dodávám, že v případech, kdy by na základě podané stížnosti muselo být trestní stíhání ke stížnosti obviněného zastaveno již na počátku, protože usnesení o zahájení trestního stíhání bylo zjevně nezákonné, lze uplatnit institut spoluzavinění (§ 26 zákona č. 82/1998 Sb. ve sp. s § 441 obč. zák.), neboť obviněný si náklady vzniklé v důsledku nepodání stížnosti zavinil sám. (Ostatně, podle již citovaného R 35/1991 nemá nárok na náhradu škody ten, kdo si sám zavinil samotné trestní stíhání). Řešení zjevných nezákonností v usneseních o zahájení trestního stíhání je také zřejmým účelem stížnosti.